

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΑΛΙΑΡΤΟΥ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Β' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ

ΤΑΞΗ Α'

ΣΧ.ΕΤΟΣ 2015-16

Ομάδα 3^η:

ΓΛΥΠΤΕΣ - ΓΡΑΦΕΙΣ

Ενδεικτικά ερωτήματα:

- ▶ Ποια στοιχεία υπάρχουν για τα χειρόγραφα και τις μικρογραφίες; Ποιες παραστάσεις υπάρχουν;
- ▶ Ποια είναι τα αντικείμενα της μικροτεχνίας και μικρογλυπτικής και ποια η χρήση τους;
- ▶ Ποια υλικά χρησιμοποιήθηκαν; Για ποιο σκοπό;

Μαθητές:

Μαρία Μανώλαινα

Μπλερίνα Μαρκάη

Ρόσι Τζέσικα - Παναγιώτα

Υλικά γραφής

► Οι Βυζαντινοί έγραφαν τα πρώτα κείμενά τους σε φύλλα **παπύρου**. Ο πάπυρος προερχόταν από στην κοιλάδα του Νείλου, της Συρία, της Μεσοποταμία και την Παλαιστίνη.

Έγραφαν επίσης σε **περγαμηνή** η χρήση της οποίας γενικεύθηκε ως τον 7ο αι. μ.Χ. και συνεχίστηκε ως τον 13ο αι. μ.Χ.

Ένα καινούριο υλικό γραφής κατασκεύαζαν ήδη από τον 1ο – 2ο αιώνα μ.Χ. από φυτικές ίνες (λινό, κάνναβη, φλοιό δέντρων), Είναι το **χαρτί**.

Χειρόγραφα

- ▶ Το βιβλίο έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ζωή της Ύστερης Βυζαντινής περιόδου και κυρίως της ανώτερης τάξης, η οποία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο γνωστός βυζαντινολόγος H. Belting, υπήρξε βιβλιομανής!
 - ▶ Η κοινή πρακτική ανάμεσα στους αριστοκρατικούς κύκλους να φροντίζουν για τις ανάγκες μοναστικών ιδρυμάτων της πρωτεύουσας αφορούσε και τις βιβλιοθήκες τους.
 - ▶ Έτσι, ο Θεόδωρος Μετοχίτης κληροδοτεί στη Μονή της Χώρας τη βιβλιοθήκη του και η Θεοδώρα Ραούλαινα Παλαιολογίνα εγκαθίσταται στο σημαντικό μοναστήρι του Αγίου Ανδρέα *εν τη Κρίσει* και φροντίζει για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης του.
 - ▶ Δεκαπέντε χειρόγραφα αποδίδονται με μεγάλη πιθανότητα σε ένα εργαστήριο, που εργάζεται στα τέλη του 13ου αιώνα σύμφωνα με τις παραγγελίες της παραπάνω μοναχής-πριγκήπισσας.
-

Η Ιουλιανή Ανικία ανάμεσα στις προσωποποιήσεις της Μεγαλοψυχίας και στη Φρόνησης. Χειρόγραφο του Διοσκουρίδη που χρονολογείται γύρω στο 512.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ [1453-1700]

- ▶ Η πορεία της εξέλιξης του βυζαντινού χειρογράφου υπήρξε μεγάλη. Στην εικονογράφησή του ακολούθησε τη γενικότερη πορεία της βυζαντινής τέχνης ανάμεσα στο κλασικό και το αντικλασικό στοιχείο.
 - ▶ Το κλασικό στοιχείο είχε ανάγκη από το αντικλασικό που με βαθιές ρίζες σε πανάρχαιες παραδόσεις βοηθούσε την ανανέωσή του. Το αντικλασικό στοιχείο ήταν ένα από τα ρεύματα που προστάτευαν το κλασικό από το κίνδυνο να γίνει στεγνό , νεκρό απολίθωμα. Το χειρόγραφο αποτελούσε καθρέφτης της πίστης, αλλά και ο καθρέφτης της αξίας του ανθρώπου, της ανθρώπινης μορφής.
-

- ▶ Η εικονογράφηση των χειρογράφων έχει τις ρίζες της στην Αίγυπτο. Πρωτοεμφανίστηκε στην Αλεξάνδρεια την εποχή των Πτολεμαίων .
- ▶ Τότε συνήθιζαν να διακοσμούν με μικρογραφίες βιβλία με κοσμικό - όχι θρησκευτικό - περιεχόμενο.
- ▶ Τη συνήθεια της << Ιστορήσεως των χειρογράφων >> την πήραν από την Αίγυπτο οι Ρωμαίοι και αφού τη διέδωσαν σ' όλη την αυτοκρατορία τους την κληρονόμησε και το Βυζάντιο .

▶ Τα Βυζαντινά χειρόγραφα ήταν δύο ειδών :

Ειλητάρια

και **κώδικες** .

Γραφείς και αντιγραφείς

- ▶ Μέχρι την ανακάλυψη της τυπογραφίας η έκδοση των βιβλίων γινόταν στο χέρι, τα βιβλία ήταν δηλαδή **χειρόγραφα**. Στα μοναστήρια και στο παλάτι στην Κωνσταντινούπολη, υπήρχαν ειδικοί χώροι τα **scriptoria**, (εικ. 24) όπου οι γραφείς μοναχοί, κληρικοί και λαϊκοί αντέγραφαν και διακοσμούσαν τα χειρόγραφα, οι λεγόμενοι γραφείς ή αντιγραφείς που ανάλογα με τα προσόντα τους χωρίζονταν σε ειδικές κατηγορίες

Βιβλιογραφικό εργαστήριο της Μονής San Salvador στην Tavera. Γύρω στα 1200.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ▶ Μικρογραφίες είναι κάθε είδους παραστάσεις με τις οποίες οι βυζαντινοί κοσμούσαν τα χειρόγραφά τους.
- ▶ Οι παραστάσεις αυτές των χειρογράφων άλλοτε καλύπτουν ολόκληρη τη σελίδα , άλλοτε το πάνω μισό τον χειρογράφων, άλλοτε το πάνω μισό κείμενο ή ζωγραφίζονταν στο περιθώριο των κωδίκων.
- ▶ Τα χειρόγραφα που έχουν μικρογραφίες λέγονται << Ιστορημένα >>. Οι μικρογραφίες αποτελούσαν ένα είδος ερμηνείας ή επεξηγήσεως του κειμένου και είχαν σκοπό να καταστήσουν πιο κατανοητό το περιεχόμενο του βιβλίου με το τρόπο δηλ. εποπτικό.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

▶ **Η Γένεση της Βιέννης:** Είναι ένας κώδικας που βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της πόλεως . Αποτελείται από 24 φύλλα και περιέχει 48 μικρογραφίες που αναφέρονται σε γεγονότα από το προπατορικό αμάρτημα. Ο Κατακλυσμός. Παράσταση από το χειρόγραφο που είναι γνωστό με το όνομα "Γένεση της Βιέννης". 6ος αιώνας.

▶ **Το Ευαγγέλιο του Rossano:** Περιλαμβάνει 12 μικρογραφίες που εικονίζουν παραβολές και θαύματα του Χριστού καθώς και σκηνές από το Πάθος Του.

► **Μικρογραφία από το Χρονικό**

του Ιωάννη Σκυλίτζη,
τέλη 12ου αρχές 13ου
αιώνα. Ο Λέων Ε' ο
Αρμένιος
ανακηρύσσεται
συναυτοκράτορας
από το Μιχαήλ Α'.

▶ Σώζονται πάρα πολλές μικρογραφίες και πολλές από αυτές είναι χρονολογημένες με ακρίβεια και γι' αυτό το λόγο είναι βασικά βοηθήματα για τον καθορισμό των χαρακτηριστικών της τεχνοτροπίας των διαφόρων περιόδων της βυζαντινής τέχνης.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ

- ▶ Από την εποχή αυτή σώζονται λίγα **ιστορημένα χειρόγραφα** τα οποία είναι χειρότερα σε ποιότητα από εκείνα της περιόδου Μακεδόνων-Κομνηνών.

Η μικρογραφία από τον γνωστό κώδικα του Σκωτσέζου, σήμερα στη Μόσκη

- ▶ **Ο ευαγγελιστής Λουκάς.** Μικρογραφία από Τετραευάγγελο, αρχές 13ου αιώνα. Μάλλον είναι έργο κυπριακού εργαστηρίου και ανήκει στην ομάδα της Νίκαιας.

Γλυπτική

- ▶ Η καλλιτεχνική δημιουργία της Πρώιμης Βυζαντινής εποχής συνέχισε σε μεγάλο βαθμό τις παραδόσεις της ρωμαϊκής τέχνης, η γλυπτική εξακολούθησε να αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της.

Η βάση του οβελίσκου του Θεοδοσίου Α' στην Κωνσταντινούπολη. 390-391

Γλυπτική

- ▶ Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος έστησε κοντά στο ναό των Αγίων Αποστόλων ένα χάλκινο σύμπλεγμα που τον παρίστανε γονατιστό να προσφέρει στον προστάτη του Αρχάγγελο Μιχαήλ ένα ομοίωμα της πόλης. Αν και το παραπάνω γλυπτό έχει υποστηριχθεί πως μάλλον υπήρξε έργο ενός λατίνου, πιθανώς ιταλού, καλλιτέχνη αποτελεί μία ένδειξη για την ανανέωση του ενδιαφέροντος για τη μνημειακή γλυπτική στο Βυζάντιο.
 - ▶ Κυρίως επιτύμβια και αρχιτεκτονικά γλυπτά είναι τα παραδείγματα της γλυπτικής της περιόδου που έχουν σωθεί μέχρι τις μέρες μας.
 - ▶ Ο γλυπτός διάκοσμος της Παρηγορήτισσας στην Άρτα και κάποια γλυπτά στο Βυζαντινό Μουσείο της Αθήνας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα έργων επηρεασμένων από τη δυτική τέχνη.
-

▶ Λεπτομέρεια από το γλυπτό
διάκοσμο του βόρειου
αψιδώματος στο ναό
της **Παναγίας της
Παρηγορήτισσας στην
Άρτα**. Τέλη 13ου αιώνα.
Εδώ φαίνονται οι
επιδράσεις της δυτικής τέχνης
στη βυζαντινή **γλυπτική**.

▶ Παράλληλα χρησιμοποιείται επίσης το ξύλο σε τμήματα του ναού όπως θυρόφυλλα, τέμπλα κ.ά. **Η ξύλινη θύρα της Παναγίας Ολυμπιώτισσας** στην Ελασσόνα (τέλη 13ου αιώνα) αποτελεί ένα εξαιρετικό δείγμα **ξυλογλυπτικής**, τομέας της γλυπτικής που αναπτύσσεται στη διάρκεια αυτής της περιόδου και θα γνωρίσει μεγάλη διάδοση στη Μεταβυζαντινή περίοδο.

Μικρογλυπτική

▶ Αρκετά πολύτιμα αντικείμενα μεταλλοτεχνίας και μικρογλυπτικής σε ελεφαντοστό της Πρώιμης Βυζαντινής περιόδου, που χρησιμοποιήθηκαν ως λειτουργικά σκεύη ή για να καλύψουν τις ανάγκες προβολής των πιο εύπορων πολιτών, έχουν σωθεί ως τις μέρες μας.

Ασημένια λειψανοθήκη, διακοσμημένη με θέματα από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη από τη Νέα Ηράκλεια Χαλκιδικής. 4ος αιώνας.

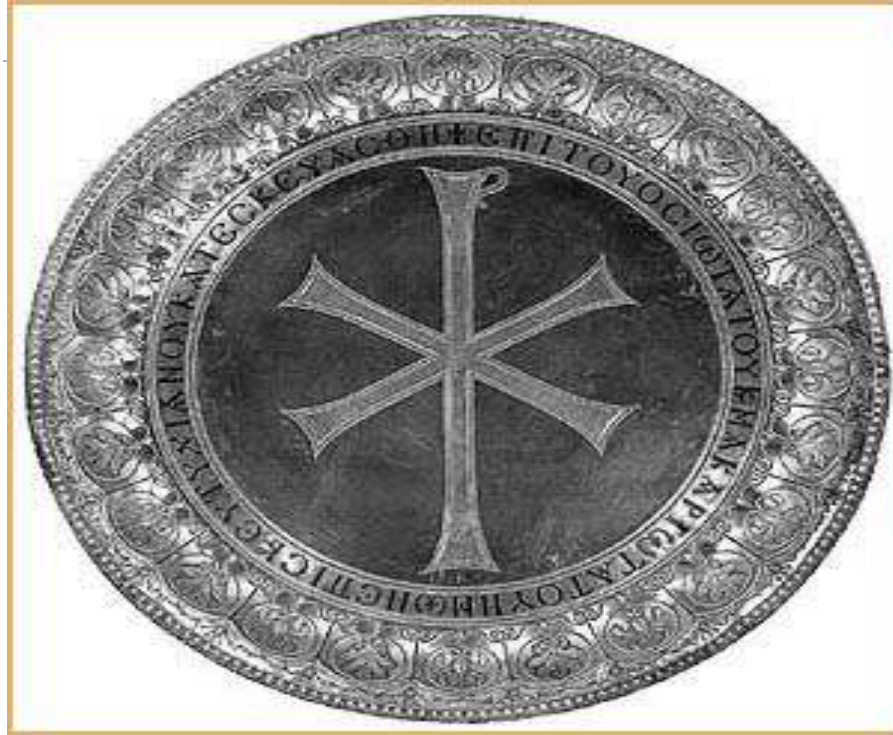

▶ Άγιο Ποτήριο, γνωστό ως "Ίασπις", που ανήκε στο Μανουήλ Καντακουζηνό, δεσπότη του Μυστρά. Β' μισό 14ου αιώνα. Άγιον Όρος, Μονή Βατοπεδίου. Το εκκλησιαστικό αυτό σκεύος από ίασπι, την σκουρόχρωμη πέτρα με ιαματικές ιδιότητες στην οποία οφείλει το όνομά του, και επιχρυσωμένο ασήμι με τη λεπτομερή επεξεργασία δίνει μία εντύπωση από τα αριστουργήματα μικροτεχνίας που θα κατασκευάζονταν για την αυλή και την αυτοκρατορική οικογένεια στα εργαστήρια μικροτεχνίας της πρωτεύουσας.

- ▶ Σημαντικά έργα της ύστερης Βυζαντινής περιόδου αποτελούν οι ασημένιες επενδύσεις εικόνων, που με τη λεπτομερή τεχνική τους, το άριστο σχέδιο και το έντονα διακοσμητικό αποτέλεσμα χαρακτηρίζουν τις εξελίξεις στον τομέα της **μικροτεχνίας** όπως φαίνεται στην ψηφιδωτή εικόνα με αργυρό πλαίσιο που παριστάνει τον **άγιο Ιωάννη το Θεολόγο** (περίπου 1300). Άγιον Όρος, Μονή Μεγίστης Λαύρας.

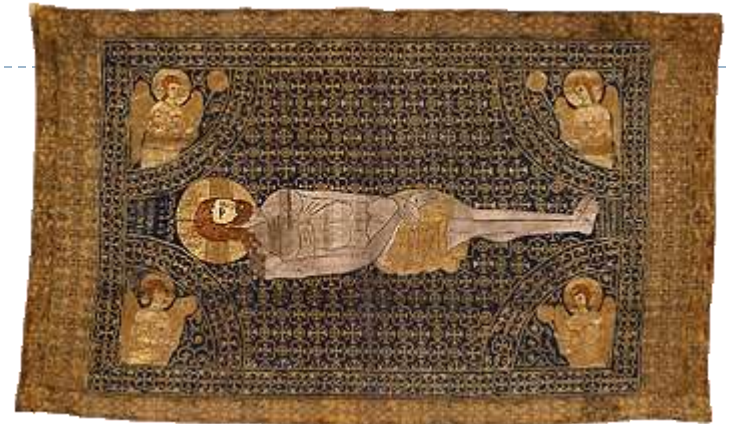

- ▶ Ασημένιος δίσκος με περίτεχνη διακόσμηση, προερχόμενος από το λεγόμενο Θησαυρό της Αγίας Σιών. Γύρω στο 570.

-
- ▶ Μία κατηγορία μικροτεχνίας που γνώρισε μεγάλη άνθηση την εποχή των Παλαιολόγων ήταν η **χρυσοκεντητική** δηλαδή ένας τρόπος διακόσμησης υφασμάτων με κέντημα από χρυσό ή αργυρό νήμα είτε απευθείας πάνω στο ύφασμα είτε σε γέμισμα με βαμβακερό νήμα
 - ▶ Τα χρυσοκέντητα υφάσματα που σώζονται ως τις μέρες μας είναι κυρίως εκκλησιαστικά κεντήματα. Ιερατικά και λειτουργικά άμφια.
-

▶ Λεπτομέρεια από τον **επιτάφιο της Μονής Βατοπεδίου** στο Άγιον Όρος, αφιέρωμα του αυτοκράτορα Ιωάννη Στ' Καντακουζηνού. Περίπου 1354.

▶ Ένα από τα αριστουργήματα της παλαιολόγειας μικροτεχνίας είναι ο **επιτάφιος της Θεσσαλονίκης**. Στην εικόνα, λεπτομέρεια του **επιταφίου της Θεσσαλονίκης**. Αρχές 14ου αιώνα. Θεσσαλονίκη, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΒΟΙΩΤΙΑ»

Επισκεφτήκαμε τον
ΨΗΦΙΑΚΟ ΕΚΘΕΣΙΑΚΟ ΧΩΡΟ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΒΟΙΩΤΙΑ»
που βρίσκεται στην Αλίαρτο Βοιωτίας
και παρακολουθήσαμε τρισδιάστατη ταινία η οποία
παρουσιάζει όλα τα χριστιανικά μνημεία της Βοιωτίας.
Επίσης είδαμε πολλά κειμήλια που βρίσκονται σε ναούς
και μοναστήρια της περιοχής και έχουν ιδιαίτερη
ιστορική και πολιτιστική σημασία όπως αυτό που
παρουσιάζεται στο παρακάτω [βίντεο](#).

